

Tendencje zmian na rynku instrumentów płatniczych w Polsce na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej w latach 2005–2015

Nadesłany: 26.10.17 | Zaakceptowany do druku: 30.12.17

Ewa Niedźwiedzka*

Wirtualizacja pieniądza wywołana niebywałym w ostatnich latach postępem w dziedzinie gromadzenia, przetwarzania i przesyłania informacji drogą elektroniczną spowodowała znaczące zmiany w systemach płatności realizowanych za pośrednictwem banków i innych instytucji finansowych. Istniejący w epoce pieniądza papierowego system płatniczy oparty na wymianie dokumentów papierowych okazuje się nieadekwatny do coraz bardziej dominującego w gospodarce pieniądza elektronicznego. Stąd też w ostatnich latach znaczenia nabiera konieczność zapewnienia społeczeństwu dostępu do nowoczesnych instrumentów płatniczych oraz dostosowania polskiej infrastruktury płatniczej do wymagań współczesnego rynku. Najbardziej efektywnym rodzajem rozliczeń są bezgotówkowe bankowe rozliczenia elektroniczne. Celem artykułu jest analiza upowszechnienia obrotu bezgotówkowego w Polsce oraz ocena tendencji zmian na rynku instrumentów płatniczych w Polsce na tle pozostałych krajów UE.

Słowa kluczowe: instrumenty płatnicze, rozliczenia bezgotówkowe, karty płatnicze, polecenie przelewu, polecenie zapłaty.

Trends in the Market of Payment Instruments in Poland on the Background of Other European Union Countries in the Years 2005–2015

Submitted: 26.10.17 | Accepted: 30.12.17

The virtualization of money triggered by the unprecedented progress in the field of electronic collection, processing and transmission of information has resulted in significant changes in systems of payment through banks and other financial institutions. The paper-based payment system, based on the exchange of paper documents, turns out to be inadequate to the increasingly dominant electronic (virtual) money economy. Hence, in recent years it has been of utmost importance to provide the public with access to modern payment instruments and to take into account the need to adapt the Polish payment infrastructure to the requirements of the modern consumer. The most efficient type of settlement are non-cash bank electronic settlements. The aim of the paper is to analyze the trend of the non-cash trade in Poland and to evaluate trends in the payment instruments market in Poland against the rest of the EU.

Keywords: payment instruments, non-cash settlements, credit cards, transfer order, direct debit.

JEL: G150

* **Ewa Niedźwiedzka** – dr, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

Dres do korespondencji: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, ul. Ciepła 40, 15-472 Białystok; e-mail: ewa.niedzwiedzka@wsfiz.edu.pl.

1. Wprowadzenie

Wirtualizacja pieniądza wywołana niebywałym w ostatnich latach postępem w dziedzinie gromadzenia, przetwarzania i przesyłania informacji drogą elektroniczną spowodowała znaczące zmiany w systemach płatności realizowanych za pośrednictwem banków i innych instytucji finansowych. System płatniczy oparty na wymianie dokumentów papierowych okazuje się nieadekwatny do coraz bardziej dominującego w gospodarce pieniądza elektronicznego. Papierowy pieniądz poruszał się w świecie papierowego systemu płatniczego, pieniądz elektroniczny wymaga środowiska elektronicznego. Stąd też w ostatnich latach olbrzymiego znaczenia nabiera zapewnienie społeczeństwu powszechnych usług płatniczych na najwyższym poziomie oraz dostęp do nowoczesnych instrumentów płatniczych i infrastruktury płatniczej dostosowanej do wymagań współczesnego rynku i konsumenta.

Z uwagi na czas i niski koszt rozliczenia oraz możliwość pełnego zautomatyzowania procesu obsługi płatności na każdym etapie cyklu rozliczeniowego najbardziej efektywnym rodzajem rozliczeń są bezgotówkowe bankowe rozliczenia elektroniczne. Celem artykułu jest analiza upowszechnienia obrotu bezgotówkowego w Polsce oraz ocena tendencji zmian na rynku instrumentów płatniczych w naszym kraju w ostatnim dziesięcioleciu na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej.

2. Pojęcie i istota systemu płatniczego

Narodowy system płatniczy to powiązania instytucjonalne i infrastrukturalne między podmiotami oraz zachodzące między nimi procesy umożliwiające transfer pieniądza w formie gotówkowej i bezgotówkowej na obszarze danego kraju. System płatniczy to jeden z głównych komponentów krajowego systemu pieniężnego i finansowego, ważny dla rozwoju gospodarczego kraju (Węclawski, 2006, s. 361).

Współczesny obrót finansowy jest realizowany w krajowym systemie płatniczym, który pod względem stosowanych rozwiązań, szybkości rozliczeń i bezpieczeństwa w niczym nie ustępuje najbardziej rozwiniętym państwom europejskim. System płatniczy można najogólniej zdefiniować jako system składający się z określonej grupy instytucji, ustalonych instrumentów i procedur wykorzystywanych do zapewnienia obiegu pieniądza w obrębie danego obszaru geograficznego, którym zazwyczaj jest jeden kraj.

W aspekcie prawnym system płatności to podlegające prawu polskiemu prawne powiązania pomiędzy co najmniej trzema instytucjami, w tym co najmniej jedną z następujących instytucji (art. 1 Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami):

- Narodowy Bank Polski,
- bank centralny innego państwa,
- bank krajowy, oddział banku zagranicznego oraz spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa oraz Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa,
- dom maklerski,
- zagraniczna osoba prawna.

Można mówić zatem o krajowym systemie płatniczym obejmującym całościowo problematykę płatności dokonywanych na terytorium danego kraju.

System płatniczy danego kraju często nie jest jednak złożony z jednego powszechnego i uniwersalnego mechanizmu dokonywania płatności, który obsługiwałby transakcje każdego rodzaju, tj. zarówno płatności wysokokwotowe, jak i detaliczne w formie tradycyjnej. W większości krajów funkcjonuje więcej niż jeden z takich mechanizmów wyodrębnionych w sposób instytucjonalny i prawny, zwanych systemami płatności.

Pod pojęciem płatności rozumie się zatem konkretny system rozliczający w określony sposób danego rodzaju transakcje, np. system rozliczeń transakcji detalicznych czy system rozliczeń transakcji kartami płatniczymi.

3. Analiza wybranych elementów systemu płatniczego w Polsce na tle Unii Europejskiej

W celu analizy tendencji zmian na rynku instrumentów płatniczych w Polsce na tle pozostałych krajów UE przeprowadzono analizę porównawczą polskiego systemu płatniczego z elementami systemu płatniczego krajów unijnych. Analiza została przeprowadzona dla trzech grup wskaźników charakteryzujących systemy płatności w latach 2005–2015, dotyczących: dostępności instytucji świadczących usługi płatnicze, elementów infrastruktury płatniczej w przeliczeniu na milion mieszkańców oraz wykorzystania podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Pierwszą grupą wskaźników charakteryzujących systemy płatności są wskaźniki świadczące o dostępności instytucji świadczących usługi płatnicze i poziomu ubankowienia.

W badanym okresie w Polsce liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na milion mieszkańców charakteryzowała się tendencją wzrostową i była zdecydowanie największa na tle średniej UE (tabela 1).

W krajach UE obserwuje się tendencję malejącą, w Polsce zaś od 2013 r. liczba placówek dynamicznie rośnie.

Wzrost liczby instytucji oferujących usługi płatnicze w Polsce przyczynił się znacząco do poprawy miejsca naszego kraju wśród pozostałych krajów UE, jeśli chodzi o liczbę rachunków przypadających na 1 mieszkańca (tabela 2).

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze przypadających na 1 mln mieszkańców	2005	599	558	14 na 26
	2006	594	591	11 na 26
	2007	577	621	6 na 26
	2008	576	653	6 na 26
	2009	595	1 022	2 na 26
	2010	567	639	1 na 25
	2011	556	631	2 na 25
	2012	564	882	3 na 27
	2013	513	1 052	3 na 26
	2014	540	1 434	2 na 26
	2015	509	1 495	1 na 27

Tab. 1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze przypadających na 1 mln mieszkańców w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca	2005	1,15	0,62	20 na 21
	2006	1,21	0,67	20 na 22
	2007	1,27	0,76	20 na 22
	2008	1,24	0,90	19 na 22
	2009	1,26	0,93	20 na 23
	2010	1,20	1,35	24 na 27
	2011	1,21	1,46	22 na 27
	2012	1,30	1,52	19 na 27
	2013	1,03	1,57	20 na 28
	2014	1,36	1,67	19 na 28
	2015	1,20	1,74	17 na 28

Tab. 2. Liczba rachunków bankowych przypadających na 1 mieszkańca w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Dynamika przyrostu tego wskaźnika charakteryzowała się wyraźną tendencją wzrostową i była znacznie szybsza niż średni przyrost w krajach UE, co dało Polsce miejsce 17. wśród 28 krajów Unii Europejskiej.

Drugą grupą wskaźników charakteryzujących systemy płatności są wskaźniki dotyczące elementów infrastruktury płatniczej.

Jednym ze wskaźników utożsamianych z poziomem rozwoju infrastruktury systemu płatniczego w danym kraju jest liczba bankomatów w przeliczeniu na milion mieszkańców. Wysoki poziom rozwoju infrastruktury systemu płatniczego zapewnia klientom swobodę dostępu do środków zgromadzonych na ich rachunkach, a także umożliwia korzystanie z dodatkowych usług, np. uzyskania informacji o stanie rachunku. W badanym okresie liczba bankomatów w Polsce na milion mieszkańców charakteryzowała się dynamicznym wzrostem (tabela 3).

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba bankomatów na 1 milion mieszkańców	2005	735	230	26 na 27
	2006	760	261	27 na 27
	2007	825	303	27 na 27
	2008	852	356	25 na 27
	2009	867	416	25 na 27
	2010	866	439	24 na 27
	2011	874	454	22 na 27
	2012	868	484	19 na 27
	2013	857	491	20 na 28
	2014	894	533	19 na 28
	2015	879	576	17 na 28

Tab. 3. Liczba bankomatów przypadających na 1 mln mieszkańców w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r.* Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r.* Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Systematyczny i szybki wzrost liczby bankomatów w latach 2005–2015 spowodował wzmocnienie pozycji Polski wśród krajów UE pod względem ich liczby przypadających na milion mieszkańców. Wskaźnik ten w 2015 r. uplasował nasz kraj na 17. miejscu wśród innych krajów Unii, co w porównaniu z rokiem 2005 oznacza znaczną poprawę, tj. o 9 miejsc.

Wskaźnik dotyczący liczby bankomatów na milion mieszkańców w powiązaniu z liczbą urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze

(terminali POS oraz imprinterów) w przeliczeniu na milion mieszkańców jest ściśle związany z rozwojem infrastruktury niezbędnej do korzystania z rachunków bankowych oraz transakcji bezgotówkowych. Miejsce Polski w UE ze względu na kolejny wskaźnik – liczbę urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) w przeliczeniu na milion mieszkańców przedstawia tabela 4.

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na 1 mln mieszkańców	2005	14 154	4 348	24 na 27
	2006	15 254	4 628	23 na 27
	2007	15 401	4 896	26 na 27
	2008	16 440	5 571	25 na 27
	2009	17 099	6 043	26 na 27
	2010	17 355	6 560	25 na 26
	2011	17 949	6 941	25 na 26
	2012	18 398	7 742	24 na 26
	2013	17 827	8 476	25 na 27
	2014	20 624	10 347	24 na 28
2015	21 875	12 050	23 na 27	

Tab. 4. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Średnia liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze w przeliczeniu na milion mieszkańców w badanym okresie wzrosła trzykrotnie, co przyczyniło się do zmniejszenia różnicy między Polską a średnią dla państw należących do UE.

Kolejnym wskaźnikiem charakteryzującym infrastrukturę płatniczą jest liczba transakcji bezgotówkowych w pojedynczym terminalu POS, tj. urządzeniu elektronicznym służącym do akceptowania kart płatniczych w punktach handlowo-usługowych. Transakcje bezgotówkowe dokonywane za pomocą takich urządzeń w naszym kraju są coraz bardziej popularne. Ich liczbę zrealizowaną w pojedynczym terminalu POS w Polsce i w krajach UE obrazuje tabela 5.

Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywana w pojedynczym terminalu POS w Polsce w latach 2005–2015 rosła znacznie szybciej niż w pozostałych

krajach UE i w latach 2014–2015 była wyższa niż średnia UE. Wskazuje to na większą dynamikę rozwoju tego rodzaju płatności w Polsce niż w UE, w wyniku czego Polska wśród krajów UE przesunęła się z pozycji 17. w 2005 r. na pozycję 11. w 2015 r.

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba transakcji bezgotówkowych w pojedynczym terminalu POS	2005	3 291	1 556	17 na 26
	2006	3 350	1 958	18 na 27
	2007	3 336	2 411	18 na 27
	2008	3 371	2 638	16 na 27
	2009	3 496	2 978	14 na 27
	2010	3 701	3 257	14 na 27
	2011	3 915	3 724	12 na 26
	2012	4 071	3 953	12 na 26
	2013	4 483	4 298	12 na 26
	2014	4 018	4 560	11 na 28
	2015	4 135	5 364	11 na 25

Tab. 5. Liczba transakcji bezgotówkowych w pojedynczym terminalu POS w Polsce w porównaniu z innymi krajami UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Następną grupą wskaźników charakteryzujących systemy płatności są wskaźniki dotyczące wykorzystania podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych w przeliczeniu na jednego mieszkańca, tj. liczba wydanych kart płatniczych, transakcji kartami płatniczymi, transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą, zrealizowanych poleceń przelewu, zrealizowanych poleceń zapłaty, transakcji dokonywanych przy użyciu instrumentów płatniczych.

Pierwszym porównywanym wskaźnikiem z tej grupy jest liczba wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca w Polsce w porównaniu ze średnią dla UE. Karty płatnicze są jednym z instrumentów płatniczych, które stają się coraz bardziej popularną formą płatności. Postęp technologiczny umożliwiający coraz wyższą informatyzację rozliczeń obniża koszty wykonywania operacji bankowych oraz upraszcza obsługę rachunków bankowych. Transakcje z wykorzystaniem karty płatniczej stają się coraz bardziej bezpieczne, co przynosi korzyści zarówno bankom, jak i ich klientom. Dane dotyczące liczby wydanych kart płatniczych (średnia dla krajów UE i Polski) w przeliczeniu na jednego mieszkańca przedstawia tabela 6.

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca	2005	1,33	0,53	26 na 27
	2006	1,37	0,63	26 na 27
	2007	1,41	0,70	26 na 27
	2008	1,46	0,79	26 na 27
	2009	1,45	0,87	26 na 27
	2010	1,45	0,83	26 na 27
	2011	1,45	0,83	26 na 27
	2012	1,47	0,86	26 na 27
	2013	1,50	0,90	26 na 28
	2014	1,51	0,94	26 na 28
	2015	1,53	0,92	26 na 28

Tab. 6. Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

W latach 2005–2015 systematycznie wzrastała liczba wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca. Wskaźnik ten na polskim rynku w 2005 r. wynosił 0,53, a na rynku unijnym 1,33. W badanym okresie dynamika przyrostu wydawanych kart płatniczych w Polsce była znacznie wyższa niż średnia dynamika w krajach UE. Pomimo dużego przyrostu wydawanych kart płatniczych w Polsce nie wpłynęło to jednak na zmianę miejsca naszego kraju według tego wskaźnika wśród innych krajów UE. Wskaźnik wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca stawia Polskę w analizowanych latach na 26, miejscu wśród 28 krajów UE.

Kolejnym wskaźnikiem dotyczącym wykorzystania podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych jest liczba transakcji kartami płatniczymi (tabela 7).

W początkowym okresie analizy widoczne były znaczne różnice w liczbie dokonywanych transakcji kartami płatniczymi w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Polsce i w krajach UE – na niekorzyść Polski. W roku 2005 w Polsce wynosiła ona zaledwie 6,92 i wzrosła do 66,49 w 2015 r., natomiast w krajach UE z 50,11 w roku 2005 do 103,90 w roku 2015. W badanym dziesięcioleciu dystans naszego kraju do pozostałych krajów UE pozostaje nadal duży, ale zadawalające jest, że na przestrzeni badanych lat Polsce udało się przesunąć z miejsca 23. na 16. względem pozostałych krajów UE.

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca	2005	50,11	6,92	23 na 27
	2006	54,19	9,28	22 na 27
	2007	55,08	12,11	24 na 27
	2008	59,18	15,13	23 na 27
	2009	62,98	18,45	22 na 27
	2010	68,23	21,92	22 na 27
	2011	74,11	26,63	21 na 27
	2012	79,28	31,55	20 na 27
	2013	85,92	37,63	22 na 28
	2014	93,48	48,66	19 na 28
2015	103,90	66,49	16 na 28	

Tab. 7. Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Następny wskaźnik określa liczbę transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą. Karty płatnicze należą do bezpiecznych i wygodnych form płatności za zakupione towary lub usługi. Są one znacznie bezpieczniejsze od płatności przy użyciu gotówki i przynoszą ich posiadaczom wiele korzyści. Liczbę transakcji bezgotówkowych dokonanych pojedynczą kartą płatniczą w Polsce oraz średnią dla UE przedstawia tabela 8.

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba transakcji bezgotówkowych dokonanych kartą płatniczą	2005	35,04	12,67	18 na 26
	2006	37,20	14,49	19 na 27
	2007	36,47	16,98	18 na 27
	2008	38,04	18,50	18 na 27
	2009	41,21	20,68	17 na 27
	2010	44,20	25,73	16 na 27
	2011	48,42	31,08	14 na 27
	2012	51,03	35,63	13 na 27

cd. tab. 8

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba transakcji bezgotówkowych dokonanych kartą płatniczą	2013	53,49	40,47	13 na 28
	2014	54,92	50,34	10 na 28
	2015	59,05	70,59	9 na 26

Tab. 8. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonanych kartą płatniczą w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Jak wynika z zaprezentowanych danych, liczba transakcji dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą w Polsce w badanym okresie systematycznie wzrastała (z 12,67 w 2005 r. do 70,59 w 2015 r.). W pozostałych krajach UE wzrost ten był mniej dynamiczny (od 35,04 w 2005 r. do 59,05 w 2015 r.). Duża dynamika tego wskaźnika w Polsce sprawiła, że w 2015 r. jego poziom po raz pierwszy przewyższył średnią unijną i nasz kraj uplasował się na 9. pozycji wśród 26 krajów UE.

Kolejnym elementem systemu płatniczego w Polsce, który wpływa na ocenę systemu płatniczego, jest liczba zrealizowanych poleceń przelewu na jednego mieszkańca (tabela 9).

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca	2005	44,34	19,69	17 na 26
	2006	47,26	22,66	18 na 26
	2007	42,84	26,10	18 na 26
	2008	43,74	29,28	18 na 26
	2009	45,18	34,46	17 na 26
	2010	47,80	38,13	17 na 27
	2011	49,81	42,18	18 na 27
	2012	51,08	45,08	18 na 27
	2013	53,22	47,86	18 na 28
	2014	53,48	51,38	19 na 28
2015	56,59	59,86	15 na 28	

Tab. 9. Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Polecenia przelewu są jedną z najbardziej popularnych form rozliczeń pieniężnych bezgotówkowych. Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na jednego mieszkańca w latach 2005–2015 w krajach UE charakteryzowała się nieznaczną tendencją wzrostową, zaś w Polsce dynamicznie wzrastała. Systematyczny i szybki wzrost liczby poleceń przelewu na jednego mieszkańca w naszym kraju z 19,69 w 2005 r. do 59,86 w 2015 r. przyczynił się do wzmocnienia pozycji naszego kraju wśród krajów UE. W 2015 r. Polska przekroczyła średnią UE, a mimo to pozostawała na 15. miejscu w zestawieniu według tego wskaźnika.

Następnym analizowanym wskaźnikiem dotyczącym wykorzystania podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych w Polsce i w krajach UE jest polecenie zapłaty. Porównanie dotyczące liczby zrealizowanych poleceń zapłaty na jednego mieszkańca w Polsce w stosunku do innych krajów UE w latach 2005–2015 przedstawia tabela 10.

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca	2005	37,39	0,31	25 na 26
	2006	39,78	0,41	25 na 26
	2007	39,32	0,51	24 na 26
	2008	40,78	0,56	24 na 26
	2009	42,68	0,59	24 na 26
	2010	43,95	0,59	25 na 27
	2011	44,42	0,60	25 na 27
	2012	45,34	0,60	26 na 27
	2013	45,94	0,60	27 na 28
	2014	43,22	0,61	26 na 28
	2015	46,56	0,66	23 na 25

Tab. 10. Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP (2011). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP (2015). Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r. Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Analiza danych zawartych w tabeli 10 wskazuje, że liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na jednego mieszkańca w latach 2005–2015 w Polsce jest znikoma w porównaniu ze średnią dla UE, co plasuje nasz kraj w końcówce krajów UE.

Do transakcji bezgotówkowych zaliczamy transakcje dokonywane za pomocą kart płatniczych, polecenia zapłaty, polecenia przelewu, czeków,

a także instrumentów pieniądza elektronicznego. Elektroniczny instrument płatniczy to każdy instrument, w tym z dostępem do środków pieniężnych na odległość, umożliwiający posiadaczowi dokonywanie operacji przy użyciu elektronicznych nośników informacji, zwłaszcza karta płatnicza, instrument pieniądza elektronicznego lub inny instrument umożliwiający elektroniczną identyfikację posiadacza. Transakcje dokonywane z wykorzystaniem wymienionych instrumentów płatniczych są tańsze w obsłudze, wygodne i bezpieczne, co powoduje, że ich popularność systematycznie rośnie.

Liczbę transakcji dokonywanych przy użyciu wyżej wymienionych instrumentów płatniczych na jednego mieszkańca w latach 2005–2009 w Polsce i w krajach UE przedstawia tabela 11.

Wskaźnik	Rok	Średnia dla UE	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE
Liczba transakcji dokonanych przy użyciu instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca	2005	149,02	28,30	23 na 26
	2006	157,57	33,73	23 na 26
	2007	150,13	39,82	23 na 26
	2008	156,85	45,68	23 na 26
	2009	164,46	53,50	23 na 27
	2010	172,98	60,64	24 na 27
	2011	181,03	69,41	22 na 26
	2012	188,12	77,23	22 na 27
	2013	192,78	86,09	23 na 28
	2014	203,17	100,65	23 na 28
	2015	220,18	127,01	21 na 28

Tab. 11. Liczba transakcji dokonanych przy użyciu instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca w Polsce na tle krajów UE w latach 2005–2015. Źródło: opracowanie własne na podstawie: NBP. (2011). *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r.* Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 42; NBP. (2015). *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r.* Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego, s. 44.

Dane zawarte w tabeli 11 wskazują jednoznacznie na niski poziom liczby transakcji dokonywanych przy użyciu instrumentów płatniczych na jednego mieszkańca w Polsce w porównaniu ze średnią w UE. Pomimo stabilnego wzrostu liczby tych transakcji w Polsce, nadal istnieje duża dysproporcja w stosunku do średniej unijnej. W porównywanym okresie Polska znajdowała się na 21. miejscu wśród krajów UE według tego wskaźnika.

4. Podsumowanie

Jak wynika z przeprowadzonych badań, w analizowanym okresie Polacy bardzo chętnie dokonywali rozliczeń pieniężnych przy wykorzystaniu kart płatniczych. Dynamicznie wzrastała liczba transakcji bezgotówkowych przy użyciu kart na jednego mieszkańca, liczba transakcji dokonana kartą płatniczą, liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w terminalu POS, liczba zrealizowanych poleceń przelewu na jednego mieszkańca.

Analiza porównawcza wybranych elementów polskiego systemu płatniczego na tle pozostałych krajów UE w latach 2005–2015 wypadła dla naszego kraju niezbyt korzystnie. Jedyne liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na milion mieszkańców świadczy o wysokiej, pierwszej pozycji wśród 27 krajów członkowskich UE.

Analiza pozostałych wskaźników jest niezbyt korzystna dla naszego kraju w porównaniu z krajami UE. W latach 2005–2015 Polska plasowała się na przedostatnich miejscach w zestawieniu.

Rozwój w Polsce w latach 2005–2015 bezgotówkowych instrumentów płatniczych, tj. kart płatniczych i polecenia przelewu, wpłynął na polepszenie sytuacji naszego kraju wśród krajów UE. Nasz kraj osiągnął bardzo wysoką dynamikę wzrostu w zakresie liczby: transakcji bezgotówkowych przy użyciu kart, bankomatów, terminali POS, wydanych kart płatniczych i transakcji przy użyciu kart na jednego mieszkańca, poleceń przelewu czy transakcji przy użyciu instrumentów płatniczych ogółem. Podobne tendencje miały miejsce w kolejnych latach 2016–2017. Porównanie z innymi krajami UE wskazuje ponadto na to, że nasz kraj w 2015 r. po raz pierwszy przekroczył średnią unijną w zakresie dwóch wskaźników, tj. liczby transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą oraz poleceń przelewu na jednego mieszkańca. Nadal jednak w odniesieniu do większości wskaźników dzieli Polskę duży dystans do średniej unijnej.

Bibliografia

- NBP. (2011). *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2009 r.* Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego.
- NBP. (2015). *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2015 r.* Warszawa: Narodowy Bank Polski, Departament Systemu Płatniczego.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, Dz.U. z 16 lutego 2012 r., nr 33, poz. 173.
- Węclawski, J. (red.) (2006). *Bankowość*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.